

BALKANLARI NÜKLEER SİLAHLARDAN
ARINDIRMA GİRİŞİMİ ÜZERİNE

TÜRKİYE VE BALKANLAR

21

BALKANLARI NÜKLEER SİLAHLARDAN
ARINDIRMA GİRİŞİMİ ÜZERİNE

TÜRKİYE VE BALKANLAR

INFO-TÜRK
Araştırma-Çeviri-Belge Bölümü
Mart 1984

INFO-TURK

Section de
Recherche-Traduction-Documentation

Square Ch. M. Wiser 13/2 - 1040 Bruxelles
Tél: 230 34 72

D/1984/2198/50

1 | sunuş

12 Eylöl 1980'de Türkiye'de iktidara elkoyan ordu, üç yıl boyunca beş generalden oluşan Milli Güvenlik Konseyi eliyle Türkiye'yi fiilen yönettikten sonra, 6 Kasım 1983'te yapılan düzmece seçimlerle ölkede "demokratik yönetim" in kurulduğunu ilan etti. Cunta'nın izin verdiği partilerden sadece üçünün katılımıyla yapılan bu seşimlerde mutlak çoğunluğu kazanan Anavatan Partisi artık iktidardadır, daha doğrusu iktidarı ordu ile paylaşmaktadır. Cuntacı diğer iki parti, Emekli General Turgut Sunalp'in MDP'siyle, üç yıl askeri hükümetin emrinde çalışan bürokrat Necdet Calp'in "sosyal demokrat" etiketli Halkçı Parti'si ise "parlamento" nun muhalefet kanadını oluşurmaktadır.

Aslında, seçim öncesine göre, bazı görüntüler dışında fazla değişen bir şey yoktur. 7 Kasım 1982'de kabul edilen yeni anayasaya göre, "devlet güvenliği" ile ilgili konularda karar ve icra yetkisi yine fiilen Ordu'nun elin-

de bulunmaktadır. Aynı referandumda "one-man show" yaparak kendisini yedi yıl için "cumhurbaşkanı" seçti-ren Cunta Şefi General Kenan Evren, icra'nın resmen başı olduğu gibi, yeni "parlamento"nun yasama yetkisine istediği zaman müdahale edebilecek, hatta kendisine ters düşerse bu "parlamento"yu feshedebilecek olağanüstü yetkilere sahiptir.

Cunta'nın diğer dört üyesi ise, "Cumhurbaşkanlığı Konseyi" üyeleri sıfatıyla yine Çankaya tepelerindedir.

Milli Güvenlik Konseyi ortadan kalkmış, fakat yerini derhal Milli Güvenlik Kurulu almıştır. Genelkurmay Başkanı ve dört kuvvet komutanının yanısıra sadece dört hükümet üyesinin katılabildiği bu kurul, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanarak "devlet güvenliği"ni ilgilendiren tüm konularda "sivil" hükümete dilediği direktifi vermektedir. Anayasaya göre, hükümet bu direktifleri aynen yerine getirmek zorundadır; parlamentodaki iktidar çoğunluğu bu direktiflere aykırı eğilimde olsa bile...

Yeni anayasaya göre, "Cumhurbaşkanı", Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başkomutanıdır. Silahlı Kuvvetler, sıkıyönetimin yürürlükte bulunduğu illerde astığı astık kestiği kestik yetkileri elinde tutmağa devam etmektedir. Genel seçimler sıkıyönetim altında yapıldığı gibi, 25 Mart'ta yapılması öngörülen yerel seçimler de Türkiye'nin beşte dördünde sıkıyönetim altında geçecektir. Sıkıyönetimin kaldırıldığı illerden sekizinde hemen olağanüstü hal ilan edilmiş, sıkıyönetim komutanlarının yetkileri bu kez valilere devredilmiştir.

Sıkıyönetim mahkemelerinde binlerce devrimci, ilerici, demokrat, yurtsever yargılanmağa devam etmekte, tutuklamaların ardı arkası gelmemektedir. Sıkıyöneti-

min kaldırıldığı illerde Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kurulması için hazırlıklar başlamıştır. Darbe öncesinde işçi sınıfının ve tüm demokrasi güçlerinin kitlesel direnişleri karşısında kurulması suya düşen bu mahkemeler, sıkıyönetim mahkemelerinin yerini almaktadır.

Kaldı ki, 12 Eylül Darbesi'nden önce tamamen bağımsız olan tüm sivil mahkemeler de, anayasa değişikliğiyle, doğrudan "Cumhurbaşkanı"na bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yüksek Askeri Yönetim Mahkemesi, Askeri Yargıtay, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun tüm üyeleri bizzat Evren tarafından atanmakta, onun tarafından yönlendirilmektedir.

Ordu şefleri, Türkiye'nin bilim ve düşünce hayatını kontrol altında tutmak, kendi faşizan anlayışlarına göre biçimlendirmek için, önce üniversite özerkliğini ortadan kaldırmışlardır. Başkanını ve üyelerinin çoğunluğunu Evren'in atadığı YÖK eliyle üniversitelerdeki tüm ilerici öğretim üyeleri tasfiye edilmiş, geride kalan öğretim üyelerine ve öğrencilere kışla disiplini dayatılmıştır. Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu bile "Atatürkçü" Cunta tarafından ortadan kaldırılarak, yine onun ismi altında, tamamen gericilerden oluşan bir Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Enstitüsü kurulmuştur. Üyeleri "cumhurbaşkanı" tarafından atanan ve doğrudan ona bağlı olan bu yeni kurum, Türkiye'nin bilimsel araştırma çalışmalarını Cunta'nın ideolojik tercihleri doğrultusunda yönlendirmekle görevlidir.

Yöneticileri doğrudan "Cumhurbaşkanı" tarafından atanmayan diğer devlet dairelerine ve kamu kurumlarına gelince, onun da çaresi bulunmuş, yine tüm üyeleri Evren tarafından atanan ve doğrudan ona bağlı bulunan bir

Devlet Denetleme Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul, "Cumhurbaşkanı" adına tüm bakanlıkları, devlet dairelerini, kamu iktisadi kuruluşlarını, hattâ dernekleri ve sendikaları bile denetleme yetkisine sahiptir.

Böyle bir devlet yapısı içinde düzmece seçimlerle oluşturulan parlamentoda çoğunluğa sahip Anavatan Partisi Hükümeti'ne, kala kala, ekonomik ve sosyal konularda alınacak kararlar kalmaktadır.

Bu konularda ise, "Cumhurbaşkanı" Evren ile Başbakan Özal arasında temel bir görüş farkı yoktur. Fark şöyle dursun, ikisi de, 12 Eylül Darbesi'nden bu yana ABD emperyalizminin dayattığı ekonomik politikayı, yani IMF'nin yoksulu daha yoksul, zengini daha zengin eden, Türkiye'yi dışa daha bağımlı hale getiren reçetelerini birlikte uygulamışlardır. Özal'ın hakkını yememek gerek, bu konuda onun Evren'e önceliği bile vardır. Daha Demirel'in başbakanlığı sırasında, onun ekonomik işler danışmanı olarak Turgut Özal IMF ile, OECD ile ve Dünya Bankası ile tüm pazarlıkları yürütmüş, ünlü 24 Ocak kararlarını kaleme almıştır. Ancak işçi sınıfının ve emekçi halk kitlelerinin direnişi karşısında sallantılı Demirel Hükümeti'nin bu kararları uygulamaya geçirememesi üzerinedir ki, Evren Cuntası 12 Eylül Darbesi'ni yaparak Özal'a yolu açmıştır. Darbeden sonra Özal'ın emrinde çalıştığı Demirel bile "güvence altına" alınırken, Özal'a dokunulmamış, aksine yeni kurulan askeri hükümette kendisine başbakan yardımcılığı sıfatı verilmiştir.

Dış politika konularında da, "parlamentar faşizm" dönemi iktidarının iki kanadı arasında, yani Evren'in başını çektiği askeri kanadı ile Özal'ın başını çektiği sivil kanadı arasında bir ayırım yoktur. Evren Cuntası'nın ik-

tidara elkoymasının başta gelen nedenlerinden birisinin, ABD emperyalizminin Ortadoğu Bölgesi'ne yönelik hesapları olduğu, İno-Türk'ün daha önceki yayınlarında ayrıntılarıyla açıklanmıştır. (Bak: *Türkiye'de NATO Darbesi ve Emperyalizmin Güdümünde Dış Politika*).

Özal Hükümeti'nin açıklanan programında barışsever bir dış politikadan genel ifadelerle bahsedilmekle birlikte, egemen olan çizgi NATO'ya, ABD emperyalizmine bağımlılıktır.

Kaldı ki, Özal daha hükümetini kurup güvenoyu almadan, Cunta yönetimi, gelecek "sivil yönetim"i de uzun vadede bağlayacak bir dizi serüvenci angajmanlara girişmiştir. Bunların başında hiç kuşkusuz, Türkiye'de önümüzdeki on yılda 5 milyar dolar'a mal olacak F-16 savaş uçakları alımı için ABD ile anlaşma imzalanması, İncirlik'teki hava üssünün Ortadoğu'da sözümona "barış hareketi" için ABD Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılmasına izin verilmesi, Konya'daki üs ile Federal Almanya arasında AWACS uçan-radarları trafiğinin başlatılması; fakat daha da önemlisi, İngiliz emperyalizminin eski işbirlikçisi Rauf Denktaş'a "yeşil ışık" yakılarak, Birleşmiş Milletler kararlarına aykırı şekilde Kıbrıs'ın kuzeyinde bağımsız devlet ilan edilmesi gelmektedir.

Tüm bu girişimlere, seçim "zafer"i kazanmış Özal'ın hiçbir itirazı olmamıştır. Dahası, hükümeti kurduktan sonra IMF'ye yeni yeni ödünler vererek Türkiye'nin kapılarını yabancı sermayeye ve yabancı mamullere sonuna kadar açmış, 20 milyar dolar'ı aşkın dış borcu bulunan ve dış ticaret açığı yeniden büyümeğe başlayan, üstelik 5 milyar dolarlık F-16 alımı taahhüdü altına girmiş bulunan bir Türkiye'yi tam iflasa sürükleyecek ultra-liberal,

monterarist bir ekonomik politikayı yürürlüğe sokmuş, daha sonra da kamu iktisadi teşebbüslerini satılığa çıkarmıştır.

Üstelik bütün dünyada barışsever güçler, Avrupa'ya ABD Cruise ve Pershing II füzelerinin yerleştirilmesine karşı yeri yerinden oynatan protesto gösterileri düzenlerken, bu füzelerin Türkiye'ye yerleştirilmesinden bahsedilmeğe başlanmış, üstelik bu fikre, "parlamento"da temsil edilen üç cuntacı partiden "sol"da görüneni, yani Halkçı Parti öncülük etmiştir.

Türkiye'deki anti-emperyalist direnişten dolayı 14 yıldır Türkiye limanlarına girmeye cesaret edemeyen ABD 6. Filosu'nun bu kadar uzun bir aradan sonra Boğaz sularını kirletmesi de, Özal Hükümeti dönemine nasisip olmuştur.

İşte emperyalizmden yana bu tırmanış süreci içindedir ki, Türk ve Avrupa gazetelerinde arka arkaya şu başlıklara raslanmıştır:

"Balkanlar'ın Nükleer Silahlardan Arındırılması Konferansı'na katılma konusunda Türkiye kararsız..."

"Balkanlar'ın Nükleer Silahlardan Arındırılmasına İlişkin Uzmanlar Konferansı'nda somut bir sonuç alınmadı..."

Balkan ülkeleri arasında böyle bir konferansın toplanması önerisi, anımsanacağı üzere, Yunan Başbakanı Papandreu'dan gelmişti. Söz konusu konferans, sadece Balkan ülkeleri arasında dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesi, bölgede barış ve güvenliğin sağlanması açısından değil, genelde dünya barışının korunması ve uluslararası ilişkilerde yumuşamanın yeniden başlatılabilmesi açısından da önem taşımaktaydı.

Üstelik, yeni işbaşına gelmiş bulunan ve programında "iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi"nden bahseden Özal Hükümeti için de, böyle bir konferans karşısında yapıcı tavır almak, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini geliştirmek, barışsever dünya halklarıyla bağları güçlendirmek açısından önemli bir olanaktı.

Ancak, Özal Hükümeti, "nükleer silahlardan arınma" konusunu sadece NATO çerçevesinde ve onun genel kararlarına uygun olarak tartışabileceğini ileri sürerek, söz konusu konferansın bu konuyu öncelikle ele almasına karşı çıkmıştır.

Kuşkusuz, gerek Cunta yönetiminin, gerekse daha sonra onunla iktidar ortaklığına giren Özal Hükümeti'nin Balkan siyaseti konusundaki olumsuz tavırları, Türkiye için karanlık bir dönemin belli bir plandaki olumsuz yansımasıdır. Bu dönem, üç yılı aşkın süredir mutlak yoksullaşma içinde ve insanlık dışı baskılar altında yaşayan Türkiye halkının gittikçe somutlaşan, örgütlenen tepkileriyle ergeç sona erdirilecektir. Hattâ, böylesi bir karanlık dönemin topyekun kapanmasından önce de, kitlelerin sınırlı yasal olanakları kullanarak yada parlamento dışı mücadele yöntemleri uygulayarak yoğunlaştıracağı baskılarla, emperyalizme tam bağımlı Özal Hükümeti bile, uluslararası planda bugünkünden farklı bir politika izlemek zorunda kalabilir. Emperyalizmin dayattığı moneta-rist politikanın Türkiye gerçeğinde tam iflası bu değişim olasılığını daha da çabuklaştırabilir.

Böyle bir gelişimin hızlandırılabilmesi için gerekli koşullardan biri de, üç yılı aşkın süredir "haberleşme" konusunda mutlak bir karanlık içerisinde bırakılan Türkiye kamuoyuna mevcut barışçıl perspektifleri duyura-

bilmektir. Balkan Konferansı ile ilgili haberler, seçimden sonra da sansür altında tutulmağa devam eden Türk basınında ya hasıraltı edilmiş, yada verilen haberler güdümlü başlıklar ve yorumlarla yayınlanmıştır.

Yayınladığımız bu yeni broşür, Balkanlar gerçeğini tarihsel bağlamı içinde Türkiye kamuoyuna yansıtma ve bu konudaki perspektifleri açıklama amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışma, aynı zamanda, daha önce yayınlamış bulunduğumuz "*Ulusal Savunma*" (1978), "*Emperyalizmin Yeni Siyaseti*" (1979), "*Bağlantısız Ülkeler Hareketi*" (1979), "*Türkiye NATO'dan Çıkmalıdır*" (1979), "*Soğuk Savaş Kışkırtması*" (1980), "*Türkiye'de NATO Darbesi*" (1980) ve "*Emperyalizmin Güdümünde Dış Politika*" (1982) isimli kitapçıklarla birlikte, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri konusunda kapsamlı bir dizinin yeni bir halkasını oluşturmaktadır.

2 | 1. ve 2. balkan anlaşmaları

Bilindiği gibi, Türkiye'nin bugünkü sınırlarını belirleyen ve onun dünyada yeni bir devlet olarak kabulünü sağlayan Lozan Andlaşması'nın imzalanmasından sonra, Mustafa Kemal yönetimi, "Misak-ı Milli" temeli üzerinde komşu ülkelerle ilişkileri geliştirmek ve kalıcı bir işbirliği oluşturmak yolunda yoğun bir diplomatik faaliyete girişmiştir.

İlk olarak Sovyetler Birliği ile 1925 yılında bir dostluk ve saldırmazlık paktı imzalayan Türkiye, böylece, en büyük ve güçlü komşusuyla daha 1921 yılında, Ulusal Kurtuluş mücadelesinin zorlu günlerinde kurduğu işbirliği ve dayanışma ilişkilerini yenilemiştir.

Yunanistan ile "ahali mübadelesi" konusunda uyuşmazlık ortadan kaldırıldıktan sonra, her iki devlet Balkanlar'ın bir barış ve işbirliği bölgesi haline getirilmesi yolunda ortak girişimde bulunmuşlardır.

Türkiye, daha 1926 yılında, tüm Balkan devletleri arasında sınırların karşılıklı olarak güvence altına alınması amacıyla, 1925 Locarno Andlaşmaları'na benzer toplu bir güvenlik sisteminin kurulması yolunda bir girişimde bulunmuş, fakat bundan bir sonuç alamamıştır.

Daha sonra Balkan ülkeleri arasındaki karşılıklı bazı pürüzlerin ortadan kalkması üzerine, bir anlaşma havası doğmuştur. Bu hava içinde, merkezi Cenevre'de bulunan Uluslararası Barış Bürosu'nun 6-10 Ekim 1929'da Atina'da düzenlediği Evrensel Barış Kongresi'nde, Yunanistan'ın eski başbakanlarından Papanastasiou, bir "Balkan Birliği" kurulması düşüncesini ortaya atmıştır. İlgile karşılanan bu düşünce üzerine, 5 Ekim 1930'da Atina'da Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Arnavutluk'un resmi olmayan temsilcileri arasında ilk Balkan Konferansı toplanmıştır. Balkan ülkeleri arasında siyasal, ekonomik, teknik, kültürel işbirliği konularının ele alındığı bu konferansların ikincisi 1931 Ekim'inde İstanbul'da, üçüncüsü 1932 Ekim'inde Bükreş'te, sonuncusu da 1933 Kasım'ında Selanik'te yapılmıştır. Ancak bu toplantılar, resmi temsilciler tarafından yürütülmediği için sonuç vermemiştir. Üstelik, ülkeler arasında azınlık haklarına ilişkin bazı sorunların var olması ve bazı toprak taleplerinin ileri sürülmesi, konferansların sürdürülmesini pratik olarak olanaksız hale getirmiştir.

Bu arada, 30 Ekim 1930 günü, Türkiye ve Yunanistan, aralarında bir Dostluk, Tarafsızlık ve Uzlaştırma Andlaşması imzalayarak, ortak sınırlarını karşılıklı olarak güvence altına almışlardır. Bunu, 14 Eylül 1933 günü yine Ankara'da iki ülke arasında imzalanan İçten An-

laşma Paktı izlemiştir. Bu gelişmede, Türkiye ve Yunanistan'ın o zamanki önderleri Atatürk ve Venizelos'un karşılıklı anlayışları büyük rol oynamıştır.

Aralarındaki pürüzleri kesin olarak hallettikten sonra iki devlet, bu dostluk temelini Balkanlar'daki diğer ülkelerde de genişletmek için ortak girişimlerde bulunmuşlardır. Türkiye, 1933 Ekim'inde Romanya ve Kasım ayında da Yugoslavya ile birer dostluk ve tarafsızlık anlaşması yaparak bu iki devleti de bir Balkan Paktı çizgisine yaklaştırmayı başarmıştır.

Bazı toprak sorunları nedeniyle Arnavutluk ve Bulgaristan'ın böyle bir pakta dahil edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine, 9 Şubat 1934 günü Ankara'da sadece dört Balkan ülkesi, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında dışişleri bakanları seviyesinde bir Balkan Paktı imzalanmıştır. Bununla birlikte, bu pakt, diğer iki ülkenin istedikleri zaman katılmalarına açık bırakılmıştır.

Prof. Edip Çelik'in yorumuna göre, bu pakta katılan ülkeler arasında, Balkan Antantı düşüncesini en içtenlikle benimseyeni, Türkiye idi. "Böyle bir Antant gerçekleştirilebildiği takdirde, Balkan Devletlerine dışarıdan bir tehlike gelmesi ihtimali zayıflayacaktı. Faşist İtalya, Balkanlar'a yönelen en büyük tehlikeydi. İtalya, Akdeniz'den 'bizim deniz' diye söz ediyor; Oniki Ada'ya sahip olan bu devletin gözü Türkiye'nin Akdeniz sahillerine çevrilmiş bulunuyordu. Bu koşullar içinde, Balkanlar'da kurulacak güçlü bir birlik, İtalya'nın isteklerine büyük ölçüde engel olabilirdi." (E. Çelik, *Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, Gerçek Yayınevi, Haziran 1969, s.96).

Dört Balkan ülkesi arasında imzalanan Balkan Paktı'

nın başlıca amacının "Balkanlar'da halen müesses arazi nizamının muhafazasını temin" olduğu girişinde vurgulanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için, imzacı devletler, birinci ve ikinci maddelerle şunları kararlaştırmışlardır:

"Madde 1. - Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya bütün kendi Balkan hudutlarının emniyetini müteakabilen tekeffül ederler.

"Madde 2. - Yüksek âkitler, bu itilafnamede tayin edilmiş olan menfaatlerini ihlal edebilecek ihtimaller karşısında alınacak tedbirler hakkında birbiri ile görüşmeyi taahhüt ederler. Onlar, bu Misakı imzalamamış olan diğer herhangi bir Balkan memleketine karşı, birbirine evvelden haber vermeksizin siyasi bir harekette bulunmamaı ve diğer âkitlerin muvafakati olmaksızın diğer herhangi bir Balkan memleketine karşı siyasi hiçbir vecibe altına girmemeyi taahhüt eylerler."

Üçüncü madde Misak'ın yürürlüğü ile diğer Balkan memleketlerinin katılmasını düzenlemiştir. Bu sonuncu konuya ilişkin hüküm şöyledir: "İtilafname, iltihakî âkitler tarafından müsait bir tetkike mevzu teşkil edecek olan her Balkan memleketine açık bulunacak ve işbu iltihak keyfiyeti, diğer imza sahibi memleketlerin muvafakatlerini bildirmeleriyle beraber hüküm ifade edecektir."

Ancak, bu önemli belgenin imzalanmış olmasına rağmen, 1936'dan itibaren, Balkan Pakti'nun gelişmesi bir yana, üye devlet arasında bir çözülme başlamıştır. Balkan devletlerini bölme gayretine girişmiş olan faşist İtalya, bu amacına ulaşmakta gecikmemiştir. 24 Ocak 1937'-de Yugoslavya'nın o zaman gerici bir rejime sahip bulu-

nan Bulgaristan ile yaptığı dostluk anlaşmasıyla Pakt'ın gücü iyice zayıflamış ve savaş havası içerisinde 1940'da toplanan son Balkan Konferansı da hiçbir sonuca varmamıştır.

Birinci Balkan Paktı'nın iflasından sonra, savaşı izleyen yıllarda, özellikle soğuk savaş ortamı içerisinde, yeni bir Balkan Paktı'nın doğuşuna tanık olunmuştur. Ancak bu ikinci pakt, Mustafa Kemal döneminde olduğu gibi komşularla dostça ve yapıcı ilişkiler geliştirme değil, daha çok Türkiye ve Yunanistan'ın dahil oldukları saldırgan NATO İttifakı'nın bölgedeki çıkarlarına hizmet etme amacı gütmektedir.

Yine Prof. Edip Çelik'in açıkladığına göre, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılmalarından sonra, bu iki devletle NATO üyesi olmayan Yugoslavya arasında sıkı işbirliği ve güvenlik ilişkileri kurulması ve bu amaçla bir andlaşma yapılması telkini ABD'den gelmiştir.

"Gerçekten, önceleri Sovyet bloku içinde bulunan Yugoslavya'nın 1948 yılında Sovyetlerle arası açılmış ve bu komünist devlet bağımsız bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bunun üzerine ABD, Yugoslavya ile daha yakın ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Amerika'dan ekonomik yardım almaya başlayan Yugoslavya'nın, güvenliği bakımından duyduğu endişeler, bu devletle Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak bir andlaşma ile ortadan kaldırılabildi. Böylece, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girdikleri yıl içinde başlayan temaslar, üç devlet arasında, 28 Şubat 1953 günü, Ankara'da, bir 'Dostluk ve İşbirliği Andlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı.

"Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya, bu andlaşmanın önsözünde Birleşmiş Milletler ilkelerine inançlarını, barış içinde bir arada yaşama ve barışı koruma kararlarını belirttikten sonra, savunma teşkilatlarını dıştan gelecek her saldırıya karşı daha etkili duruma sokmak için çabalarını birleştirmeye karar verdiklerini; bu amaçla, dünyanın bu bölgesinde barış ve güvenliğin korunması için Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 51. maddesine uygun olarak gerekli tedbirleri alacaklarını açıklamaktadırlar." (a.g.e., s.166)

Bu andlaşma, TBMM tarafından 18 Mayıs 1953 günlü ve 6087 sayılı kanunla onaylanmıştır. Yunan ve Yugoslav parlamentolarının onay işlemi 23 Mayıs 1953'te gerçekleşmiş ve Andlaşma yürürlüğe girmiştir.

Bu andlaşmayı, daha sonra, yine üç Balkan ülkesi arasında 9 Şubat 1954 günü Yugoslavya'nın Bled kentinde imzalanan "İttifak, Siyasi İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" izlemiştir.

Bled Anlaşması'nın 2. madesi gereğince, "Akit taraflar, içlerinden birine veya birkaçına, ülkelerinin herhangi bir yerine müteveccih olarak vukubulacak her silahlı tecavüzü, bütün akit taraflara tevcih edilmiş bir tecavüz telakki eylemek ve binnetice, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 51. maddesinde tanınan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkını kullanarak, silahlı kuvvet istimali de dahil olmak üzere, tesirli bir müdafaa için lüzumlu görebilecekleri bilcümle tedbirleri aralarında mutabakat halinde derhal alarak tecavüze uğrayan taraf veya taraflara münferiden veya müştereken yardım etmek hususunda mutabık kalmışlardır."

Nihayet, bir üçüncü anlaşma, kurulan bu "Balkan Paktı"nın örgütünü tamamlamaktadır. Sözü edilen bu anlaşma, 2 Mart 1955 tarihinde Ankara'da imza edilen "Balkan İstişari Meclisinin Teşkiline Mütedair Anlaşma"dır. Kurulması öngörülen bu Meclis'in görevi, "Akit devletlerin milletlerinin esenliğini tahakkuk ettirmek, müşterek menfaatlerini korumak, sulhü temin etmek maksadıyla karşılıklı münasebetlerinin her sahasında mümzi memleketler arasındaki işbirliğinin inkişafına yardım edebilecek bütün imkanları tetkik etmektir. Meclis,... bu gayelere erişmek maksadıyla, âkit taraflar hükümetlerine, Bled Andlaşması Daimi Konseyi kanalıyla tavsiye ve tekliflerini arzedecektir."

Soğuk savaş döneminin tam ortasında, farklı siyasal ve sosyal sistemlere sahip ülkeler arasında ilk defa kurulan ve "askeri işbirliği"ni dahi öngören böylesi bir anlaşmanın, ne kadar iddialı bir örgütlenmeye kavuşturulsa kavuşturulsun, yaşama geçirilemeyeceği muhakkaktı. Yugoslavya gibi Üçüncü Dünya ülkeleri nezdinde prestij sahibi bir devletin, ABD emperyalizminin Doğu Akdeniz'deki köprübaşı durumunda bulunan NATO üyesi iki ülke ile askeri planda kalıcı bir işbirliği yapmasını beklemek saflık olurdu.

Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasındaki gerilimi fırsat bilen Washington yöneticilerinin, sosyalist bir ülkeyi dolaylı da olsa kendi askeri ittifakına dahil etmeye girişmesi, Türkiye ve Yunanistan yöneticilerinin de bu girişime alet olmaları bir serüvenden başka bir şey değildi. Nitekim bu gözü kapalı serüvenin sonucu olan ikinci Balkan Paktı, tüm gözlemcilerin vurguladığı gibi, daha kurlurken ölü doğuyordu.

1953-54 yıllarında Doğu-Batı ilişkilerinde bir yumuşama dönemine girilmesi, soğuk savaşın eski hızını yitirmesi, yumuşamanın Sovyet - Yugoslav ilişkilerini de olumlu yönde etkilemesi, bu suni ittifakın varlık nedenini ortadan kaldırmıştır. Yugoslavya, bloklar politikasına karşı olduğunu ilan ederek resmen Bağlantısız Ülkeler safında yer almış ve böylece ikinci Balkan Paktı'nın sonunu getirmiştir.

Bu paktın geride kalan iki üyesi, Türkiye ve Yunanistan arasında da ABD emperyalizminin kışkırtmalarıyla Kıbrıs sorununda ötürü gerilimin büyümesi üzerine, Balkan Paktı, resmen feshedilmemiş olsa bile, ölü belgeler yığını haline dönüşmüştür.

3 | balkanlar'da yeni girişimler

Balkan ülkeleri arasında gerçekten kalıcı bir dostluk ve işbirliğinin sağlanması, farklı siyasal ve sosyal sistemlere sahip ülkelerin, halen bağlı buldukları bloklar arasındaki çatışmaları aşarak bu bölgeyi kitlesel kırım silahlarından arındırması ve Balkanlar'ı bir barış bölgesi haline getirmesi mümkün müdür?

Hele "Balkan" kelimesinin siyasal tarihte yeralan 'Balkanlaştırma', yani halkları ve devletleri birbirine düşürerek çatışma ve karşılıklı güvensizlik ortamı yaratma, ilişkilerde gerilimi sürekli ayakta tutma politikasını çağrıştırdığı anımsanırsa, böyle bir gelişmenin son derece zor, hattâ olanaksız olduğu bile düşünülebilir.

Gerçekten de, Balkan Yarımadası, Avrupa'nın diğer yarımadalarına, İberik, Skandinav veya İtalyan yarımadalarına benzemeyen bir özellik taşımaktadır. Kendine özgü bir siyasal fizyonomisi vardır.

Tarih boyunca Balkanlar, kıtalararası bir kavşak noktası, politik, ideolojik, ekonomik ve dinsel planlarda sık sık önemli bir çatışma alanı olmuştur. Yarımada, öteden beri Alman yayılcılığının başlıca hedeflerinden biridir. Çarlık Rusyası, İngiltere, Avusturya-Macaristan ve Fransa da, Balkanlar'ı kendi nüfuz bölgelerine almak için çeşitli serüvenlere girişmişlerdir.

Anımsanacağı gibi, 1914'te Balkanlar'da patlak veren olaylardır ki, Birinci Dünya Savaşı'nın patlama nedeni olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Balkanlar'ın siyasal haritası önemli değişikliklere uğramıştır. Türkiye'nin Asya kısmı, yani Anadolu dikkate alınmayıp sadece Trakya kısmı dahil edilerek hesaplandığında, tüm Balkan ülkelerinin toplam yüzölçümü 713 bin kilometre kareyi bulmaktadır. Bu alanın 632 bin kilometre karesi ise halen sosyalist ülkelerden oluşmaktadır. Altı Balkan ülkesinden dördü, yani Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya, sosyalist ülkelerdir. Diğer ikisi, Türkiye ve Yunanistan ise kapitalist sisteme bağlıdır. Bu sistem farklılıkları, yarımadanın politik karakteristiğini de belirlemektedir.

Bulgaristan ve Romanya, sosyalist ülkelerin katılımıyla oluşmuş bulunan Varşova Paketi'nin ve Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin üyesidir. Sosyalist ülkeler olmalarına karşın, Arnavutluk ve Yugoslavya tamamen farklı statülerdedir. Yugoslavya söz konusu iki anlaşmaya hiçbir zaman dahil olmamış, daha önceki bölümde gördüğümüz gibi, bir ara NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan ile sınırlı bir Balkan Paketi imzalamış, daha sonra bağlantısızlığı seçerek, Bağlantısız Ülkeler Hareke-

ti'nin önde gelen güçlerinden biri olmuştur. Bununla beraber diğer sosyalist ülkelerle de sıkı siyasal ve ekonomik ilişkiler içindedir. KEYK'in çeşitli komisyonlarına gözlemci statüsüyle katılmaktadır. Arnavutluk ise, daha önce üyesi bulunduğu bu iki kuruluştan ayrılmış olup Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelere karşı mesafeli bir politika izlemektedir. Daha önce sıkı ilişki içinde bulunduğu Çin Halk Cumhuriyeti ile de ilişkilerini 1978 yılından itibaren kesmiştir. Bu küçük Balkan ülkesi, "sadece kendi gücüne güvenerek sosyalizmi kurma" biçiminde özetlenebilecek bir siyaset izlemektedir. Sosyalist ülkeler arası iki kuruluşa da üye olmakla birlikte, Romanya da, bir süreden beri dış politika planında Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'a göre farklı bir tutuma sahiptir.

Diğer iki ülkeye gelince, hem Türkiye, hem de Yunanistan, 1951 yılından beri NATO İttifakı'nın üyeleridir. Ayrıca, Yunanistan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun tam üyesi, Türkiye ise ortak üyesidir. Kapitalist sisteme bağlı bu iki ülkenin aynı ittifaka ortak olmaları da, aralarındaki politik çatışmaları tamamen ortadan kaldırmamıştır. Kıbrıs, Ege kıta sahanlığı ve benzeri birçok konuda varolan ve emperyalist çevreler tarafından özellikle kışkırtılan çatışmalar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerilimi sürekli artırmakta, bu nedenle NATO'nun güneydoğu kanadının zaafa uğradığı ileri sürülmektedir.

Bu kısa açıklamadan da anlaşılacağı üzere, 713 bin kilometrekarelik bir alana yayılan Balkanlar, günümüz dünyasında varolan sosyal, ekonomik, politik ve ideolojik çatışmaları kendi çapında aynen yansıtmaktadır.

Bununla beraber, özellikle 60'lı yıllarda soğuk savaşın hızını yitirmesi ve "yumuşama" yolunda ileri adımlar

atılmasına paralel olarak, Balkan ülkeleri arasında da ikili veya çok yanlı ilişkilerin geliştirilmesi yolunda bir dizi girişime tanık olunmuştur.

İlk olarak 1957 Ağustos'unda Bulgaristan Başbakanı, Balkan ülkeleri arasında ikili saldırmazlık anlaşmaları imzalanması önerisinde bulunmuş ve Bulgaristan'ın Yunanistan'la bu planda ilk anlaşmayı imzalamağa hazır olduğunu ilan etmiştir.

14 Ocak 1958'de Bulgar Hükümeti, bu kez, Balkan ülkelerinin hepsi arasında kollektif bir saldırmazlık ve işbirliği anlaşması imzalanması önerisini getirmiştir.

Bir yıl sonra, 25 Aralık 1959'da yine Bulgar Hükümeti tarafından, Balkan ülkelerinin silahlı kuvvetlerinde karşılıklı indirim yapılması önerisi ortaya atılmıştır.

Bu arada Romanya da, bölge devletleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve bölge barışının güçlendirilmesi için Balkan devletleri başbakanları düzeyinde bir görüşme yapılması için iki kez, 10 Eylül 1957 ve 7 Haziran 1959 tarihlerinde öneride bulunmuştur. Romanya'nın bu önerileri Bulgaristan tarafından da desteklenmişse de, diğer ülkelerin ilgi göstermemeleri yüzünden bir sonuca varılamamıştır.

1959 yılında Sovyetler Birliği, barışın sağlanması yolundaki genel önerilerine paralel olarak, Balkanlar'da ve Adriyatik'te nükleer silahlardan arınmış bir bölge yaratılması önerisini getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin geniş yankı yaratan bu önerisi, Bulgaristan tarafından da desteklenmiştir. Sovyetler Birliği, bu önerisini, 20 Mayıs 1963'te, tüm Akdeniz'in nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge ilan edilmesi yönünde tekrarlamıştır.

NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan, bu önerile-

re şiddetle karşı çıkmışlardır. Bununla beraber, 1959 yılında önemli bir gelişmeye tanık olunmuş ve barışsever güçlerin desteğiyle, Balkanlarda İşbirliği ve Anlaşma Hareketi doğmuştur. Bu hareketin inisiyatifi özellikle Yunan barışsever güçlerinden gelmiş, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya barış güçleri de bu hareketi hararetle desteklediklerini açıklamışlardır.

1961'den itibaren bu ülkelerin Balkan Birliği Komiteleri düzenli olarak her yıl kendi aralarında toplanmağa ve karşılıklı sorunları görüşüp değerlendirmeye başlamışlardır.

Bu girişimi, daha sonra, Balkan ülkeleri gençleri, bilimadamları arasında karşılaşmalar, ortak kültür ve spor gösterileri, konferanslar, festivaller, "balkaniad"lar ve "spartakiad"lar izlemiştir. Balkan ülkeleri arasında çeşitli alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan çeşitli ortak kuruluşlar oluşturulmuştur. Çeşitli Balkan ülkelerinin matematikçileri, gazetecileri, mimarları, doktorları, jeologları, sinemacıları, Balkan sorunları uzmanları, sporcuları sık sık bir araya gelmeğe başlamışlardır.

Bu gelişim süreci içerisinde:

1965'te, Bulgar Turizm ve Boş Zamanları Değerlendirme Komitesi'nin girişimiyle, Balkan ülkelerinin resmi turizm kuruluşları arasında ilk resmi konferans toplanmış ve bu girişim 1971 yılında Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında Turizm İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.

1967'de bitkisel örtünün korunması, 1971'de Karadeniz ve Tuna'da kirliliğin önlenmesi konusunda Balkan ülkeleri arasında toplanan konferanslar, işbirliği yolunda somut ileri adımlar olmuştur.

1975 yılında, Birleşmiş Milletler nezdindeki Avrupa İçin Ekonomik Komisyon'un girişimiyle, Balkan ülkeleri arasında elektrik enerjisi konusunda işbirliğini somutlamak üzere bir Eşgüdüm Komitesi kurulmuştur.

Balkan ülkeleri arasında daha kapsamlı bir işbirliği, Yunanistan'da Albaylar Cuntası'nın devrilmesinden sonra, Yunan Cumhurbaşkanı Karamanlis'in girişimi üzerine 1976 yılında Atina'da Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında bir konferans toplanmasıyla başlamıştır. Bunu daha sonra 1979'da Ankara, 1981'de Sofya ve 1982'de Bükreş'te toplanan beşli konferanslar izlemiştir. Balkan ülkeleri arasında sadece Arnavutluk bu konferanslara katılmayı reddetmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi ilk kez Sovyetler Birliği tarafından ortaya atılan ve Bulgaristan tarafından da desteklenen Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması önerisi, beş Balkan ülkesi arasındaki resmi konferanslarda hiç ele alınmamış olmakla birlikte, Balkan ülkeleri barış güçlerinin gündeminden hiç çıkmamış, hattâ Avrupa'ya ABD nükleer füzelerinin yerleştirilmesine karşı kıta çapında protesto gösterilerinin yapılmasına paralel olarak, Balkanlar'ı toplu kırm silahlarından temizleme istemi kitlesel bir destek kazanmıştır.

1983 Mart'ında Sofya'da Balkan ülkeleri bilimadamları arasında, bir ay sonra yine aynı kentte Balkan ülkeleri gençlik temsilcileri arasında arka arkaya iki toplantı yapılmıştır.

1983 Haziran'ında Atina'da, Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs ve Romanya'nın geçmişte anti-faşist direnişe fiilen katılmış yurtseverleri, Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması konusunu görüşmek üzere bir araya gel-

mişlerdir. Anti-faşist direnişçiler, konferans sonunda, Balkan ülkelerinin ve Kıbrıs'ın hükümetlerine, parlamentolarına, halklarına, siyasal partilerine, toplumsal örgütlerine, bilimadamlarına, kadınlara, gençlerine ve öğrencilerine hitaben bir çağrı yayınlamışlardır. Bu çağrıda, anti-faşist direnişçiler, uluslararası konjonktürün tehlikeli bir biçimde kötüleşmesine, Avrupa'nın giderek bir nükleer ve konvansiyonel silah cephaneliği haline getirilmekte olmasına, yerel çatışmaların her an mahvedici bir nükleer savaşa dönüşmesi olasılığına dikkati çekerek şöyle demişlerdir:

"İnanıyoruz ki, en eski kültürlerin ve uygarlıkların beşiği olan Balkanların nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge haline dönüştürülmesi, dünyanın diğer bölgelerinde aynı şekilde nükleer silahlardan arınmış alanlar yaratılmasına yolaçabilir."

Bu çağrı üzerine Bulgar Devlet Başkanı Todor Jivkov, Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması önerisini desteklediğini açıklarken, Yunan Başbakanı Papandreu de, 7 Eylül 1983 tarihinde, Türkiye Başbakanı Bülent Ulusu da dahil, tüm Balkan ülkeleri başbakanlarına gönderdiği bir mektupta, bu konuda görüşmelerin derhal başlatılması önerisinde bulunmuştur.

Bu arada Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov, tüm Balkan ülkelerini ilgilendiren sorunların üst düzeyde görüşülüp sonuca bağlanabilmesi için altı Balkan ülkesinin devlet veya hükümet başkanları seviyesinde bir doruk toplantısı yapılmasını önermiştir.

Ancak doruk toplantısı önerisi Türkiye ve bazı diğer Balkan ülkeleri yöneticileri tarafından erken bulunduğu için, Papandreu'nun önerisinin görüşülmesi, 1976'dan

beri sürdürülen uzmanlar ve elçiler düzeyindeki toplantılara kalmıştır.

Balkan ülkeleri yöneticilerini bölgenin nükleer silahlardan arındırılması için bir an önce harekete geçmeğe zorlamak üzere, Balkan bölgesi kadınları, 15-27 Ekim 1983 tarihleri arasında, Kıbrıs'ın Lefkoşa kentinden başlayıp Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden geçerek Viyana'ya kadar ulaşan bir yürüyüş düzenlemişlerdir. Bu önemli barış eylemine, Yunanistan, Kıbrıs, Bulgaristan, Sovyetler Birliği, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Avusturya ve Federal Almanya'dan kadın heyetleri aktif olarak katılmışlardır.

Ancak tüm bu kitlesel barış eylemlerine, Türkiye'de hüküm süren ağır baskı koşulları nedeniyle Türkiyeli barışsever bilimadamlarının, gençlerin, kadınların katılmaları mümkün olamamıştır. Evren Cuntası, bir yandan diğer Balkan ülkeleriyle dostluk ilişkilerini geliştirmekten söz ederken, Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılarak bir barış diyarı haline getirilmesi istemini savunan Türkiye Barış Komitesi yöneticilerini zıندانlarda tutmağa devam etmiştir.

Bu konudaki resmi görüşmelere gelince, konu ilk kez, 15 Ocak 1984'te Atina'da toplanması öngörülen Balkan Ülkeleri Konferansı'nın gündemine, örgütleyici Yunan Hükümeti tarafından konulmuştur.

Atina Toplantısı'nda "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" konusunun ele alınacağı haberinin basında yer alması, Türkiye'de seçimlerin yapıp Anavatan Partisi'nin "sivil hükümet"i kurmakla görevlendirdiği günlere rastlamaktadır.

Özal Hükümeti'nin kurulmasından hemen sonra bir Türk gazetesinden şu haber yayınlanmıştır:

"Yeni Türk Hükümeti, Balkan Konferansı'na katılma konusunda daha baştan kararsızlığa düşmüştür. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nazmi Akıman, gazetecilere verdiği demeçte, 16 Haziran'da Atina'da toplanması öngörülen Balkan Konferansı'nın gündeminde hangi konulara öncelik verileceği hususunda taraflar arasında görüş birliğine varılamamış olduğu gerekçesiyle Türkiye'nin konferansa katılıp katılmama konusunda kararsız olduğunu açıklamıştır." (The Turkish Daily News, 21.12.1983).

Konferansın toplanacağı tarih yaklaştıkça, Türkiye'nin konferansa katılmayacağına kesin gözle bakılmaya başlanmıştır. Bir başka Türk gazetesi, bu olasılığı şöyle yansıtmıştır:

"Türkiye pazartesi günü Atina'da başlayacak Balkan doruğuna hazırlık toplantısına 'son anda büyük değişiklikler olmadığı takdirde' katılmayacak. Bu durumda Balkan doruğuna hazırlık toplantısı, Arnavutluk'un da katılmamasından dolayı, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan arasında yapılacaktır."

"Görüştüğümüz üst düzeydeki yetkililer, 'eğer son anda bir değişiklik olur ve Yunanistan bizim girişimlerimizden sonra doruğa hazırlık toplantısında Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusunu öncelikle görüşmek istemezse, Türkiye'nin tutumu değişebilir. Ancak artık bu saatten sonra Balkan doruğuna hazırlık toplantısına katılmamız ihtimali çok zayıftır,' dediler."

"Güvenilir kaynaklardan alınan bilgilere göre, Türkiye, Papandreu'nun Balkan doruğu önerisinden sonra geçtiğimiz aylar içinde Yunanistan'a mektup göndererek,

'Bu toplantıda Balkan ülkeleri arasında çeşitli alanlarda yapılacak işbirliği konuları görüşülmelidir. Bu aşamada Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması fikri gerçekçi değildir. Avrupa'da topyekun silahsızlanma gerçekleşmeden belirli bölgelerin nükleer silahlardan arındırılması düşünülemez. Bu tür hareketler, topyekun dengeyi bozar. Onun için ilk aşamada, Balkan ülkeleri arasında işbirliğinin artırılması gerekmektedir. Nükleer silahlardan arındırılma konusu daha sonraki aşamada düşünülebilir' biçiminde görüşünü ifade etti." (Milliyet Avrupa Baskısı, 14.1.1984).

Bu tutumuna rağmen, Türkiye Hükümeti, sırf gündemi bahane ederek uluslararası bir konferansa tamamen katılmayı reddetmenin dünya kamuoyunda tepki yaratabileceğini düşünerek, Ocak Konferansı'na gözlemci olarak katılmayı kabul etmiş, ancak böylesi bir toplantıdan, diğer konularda da somut bir sonuç alınmamıştır.

Bu toplantının açılışında yaptığı konuşmada, Yunan Başbakanı Papandreu, kendi önerisiyle ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Ülkelerimiz, halklarımızın isteği üzerine, bugüne kadarki deneyimlerini de göz önünde bulundurarak, çok yönlü bir işbirliğiyle, uluslararası planda gelişen silahlanma tahriklerine karşı çıkabilirler. 1975 yılında doruklaşan Balkan ülkeleri arası işbirliği, 1984 yılında yeni boyutlar kazanmış ve işbirliğinin sıkılaştırılması zorunlu hale gelmiştir. İdeoloji, siyaset ve ekonomi ayrımlarına karşın, Balkan ülkelerinin, silahlanma tehlikesinin geliştiği bir sırada bir araya gelip halkları için olumlu kararlar almak istemesi gurur vericidir." Papandreu, Balkan ülke-

lerinin büyük güçte olmamalarına rağmen, nükleer silahsızlanma yolundaki uğraşlarıyla büyük çapta başarılar elde edebileceğine inandığını da vurgulamıştır. (Cumhuriyet, 17.1.1984)

Aynı gazete, konferanstan sonra yayınladığı bir yorumbda, diğer NATO ülkelerinin Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması girişimi karşısındaki tutumlarıyla ilgili olarak şunları yazmıştır:

"Türkiye ve Yunanistan NATO üyesi olarak Balkan ülkeleri arasında nükleer silah ve nükleer başlıklı füze bulduran iki ülke. Bu nedenle böyle bir planın kabul edilmesi halinde birinci derecede NATO ittifakı etkilenecek. Ancak, 'Balkan Planı'na NATO ülkeleri arasında İngiltere dışında endişe duyan pek yok. İngiltere Başbakanı Mrs. Thatcher, geçtiğimiz aylar içinde Londra'ya yaptığı ziyaret sırasında Yunanistan Başbakanı Papandreu'yu 'Balkanların nükleer silahlardan arındırılmış bölge yapılması' çabalarından vazgeçirmek için epey dil dökmüştü.

"NATO ülkelerinin başta Birleşik Amerika olmak üzere Papandreu'nun 'Balkan Planı'ndan endişe duymamalarının nedeni, bölge ülkeleri arasında böyle bir anlaşmanın gerçekleşmesini mümkün kılacak bir siyasal ve psikolojik ortamın bulunmaması. Bunun yanında Yunanistan'daki ABD'ye ait nükleer silahların en büyük bölümünün Yunan Yarımadası'nda değil de, Girit Adası'nda bulunması nedeniyle, Balkanların nükleer silahlardan temizlenmesi yolunda bir anlaşma gerçekleştirildiği takdirde, 'Girit Adası'nın Balkanlar bölgesine dahil olmayacağı' tezinin güçlülük kazanacağı ve ABD'nin mevcut nükleer silah pozisyonuna bir etkisi olmayacağı ifade ediliyor." (Cumhuriyet, 22.1.1984).

Ocak Konferansı'ndan somut bir sonuç elde edilememiş olmakla birlikte, gündemde "Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması" konusunun sırasının değiştirilmesi koşuluyla, Türk Hükümeti, bir ay sonrasına, yani 13 Şubat 1984 tarihine ertelenen konferansa büyükelçi düzeyinde katılmayı kabul etmiştir.

4

atom silahlarından arınmış balkanlar için

Atina'da ikinci Balkan Ülkeleri Konferansı'nın başlamasından kısa bir süre önce, 6 ila 9 Şubat tarihleri arasında yine Yunanistan'ın başkentinde, Savaşa Karşı Ulusal Hareketlerin Avrupa Konferansı toplanmıştır. Ulusal Bağımsızlık, Uluslararası Barış ve Silahsızlanma İçin Yunan Hareketi'nin örgütlediği bu konferansın ana konusunu, "Nükleer silahlardan arınmış Avrupa için mücadele" oluşturmuştur.

Helsinki Sonuç Belgesi'ni imzalamış bulunan ülkelerden 60'ı aşkın örgütün ve ulusal barış hareketinin delegelerinin katıldığı bu konferansa Emekli Yunan Hava Generali Paspapiridis başkanlık etmiştir. Konferansa katılanlar arasında, ABD'nin Savunma İçin Haberalma Merkezi eski müdürü Emekli Amiral Gene Robert LaRocque, eski Danimarka Başbakanı Anker Joergensen, eski Portekiz Cumhurbaşkanı Fransisco da Costa Gomes özellikle

dikkati çekmiştir. Türkiye barış güçleri baskı altında bulunduğu için, bu konferansa Türkiye adına katılan olmamıştır.

Açılışta yaptığı konuşmada Yunan Başbakanı Papan-dreu, ABD nükleer füzelerinin Avrupa'ya yerleştirilmesinden ötürü kamuoyunda endişenin arttığına dikkati çekerek, bu kıtada atom silahlanması yarışının 40'lı yılların sonunda Pentagon'un Avrupa'ya B-29 bombardıman uçaklarını yollamasıyla başladığını anımsatmış ve nükleer füzeler yerleştirilmesine bir an önce son verilmesini istemiştir.

Üç gün süren görüşmeler sonunda yayınlanan Sonuç Bildirgesi'nde ise şöyle denilmektedir:

"a. Batı'da ve Doğu'da sürüp gitmekte olan yeni nükleer füzeler yerleştirme çalışmaları durdurulmalı ve yerleştirilmiş olan füzeler kaldırılmalıdır.

"b. Avrupa'da nükleer silahların sınırlandırılması ve azaltılması konusunda görüşmelerin başlatılması için gerekli koşullar yaratılmalıdır.

"c. Nükleer silahlanma konusundaki tüm faaliyetler derhal durdurulmalıdır.

"d. Başlangıç olarak, nükleer silah sahibi tüm güçler, nükleer silahı ilk kullananın kendileri olmayacağı taahhüdünde bulunmalıdır.

"e. Nükleer silah denemeleri durdurulmalı, kitlesel kırırma hizmet edecek her türlü silahın üretimine son verilmelidir.

"f. Avrupa'nın nükleer silahlardan kademeli şekilde arındırılması sorununun çözümü için görüşmeler başlatıl-

malıdır. AVRUPA, NÜKLEER SİLAHLARDAN ARINDIRILMIŞ BİR BÖLGE HALİNE GETİRİLMELİDİR.

"g. Bu yolda atılacak en önemli adımlar, BALKANLARIN NÜKLEER SİLAHLARDAN ARINDIRILMASI, nükleer silahlardan arındırılmış bir kuzey-güney koridoru kurulması, nükleer silahlardan arındırılmış bir kuzey bölgesi yaratılması ve nükleer silah imal etmeyen ülkelerin bu tür silahlardan temizlenmesi yolundaki barışçıl önerilerin yaşama geçirilmesi olabilir. Bu önlemler, tüm ilgili tarafların katılımıyla, Avrupa'nın nükleer silahlardan arındırılması için hükümetler düzeyinde bir konferansa yolaçabilir."

Sonuç Bildirgesi'nde ayrıca, Barış hareketinin bu amaçlara ulaşılması konusunda önemli bir rol oynayabileceğine dikkat çekildikten sonra, NATO ve Varşova paktlarının karşılıklı olarak lağvedilmesi istenmektedir.

Barış güçlerinin "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" konusuna birinci derecede önem vermelerine karşılık, Türkiye Hükümeti, bu konuyu yaşamsal ve ivedi olmayan bir sorun saymağa devam etmiş ve bu yüzden, 13 Şubat'ta başlayan "Balkanlarda İşbirliği Toplantısı"nın ikinci aşamasında, bu sorun gündemin en son maddesine kaydırılmıştır.

Türkiye'deki yönetimin uluslararası planda barış girişimlerini engelleyici tutumu, sadece Balkan Konferansı ile de sınırlı kalmamıştır. Aynı tarihlerde Stockholm'de, karşılıklı güven havasını yerleştirebilmek ve bir nükleer savaş tehlikesini azaltmak amacıyla Batı'dan ve Doğu'dan 35 ülke temsilcisinin bir araya gelmesiyle toplanan konferansta da, Türkiye Batı'dan daha Batı'cı bir işgüzar-

lığa girişmiştir. Bunun öyküsünü, dış politika yazarı Mehmet Ali Birant şöyle anlatıyor:

"Türkiye'nin son derece garipsenmeye başlayan bir diğer tutumu da, Stockholm Konferansı'yla ilgili. NATO içinde yaklaşık iki aydır en çok konuşulan konu bu...

"Doğu Bloku'nun, daha doğrusu Sovyetler Birliği'nin Batı'dan her an gelecek bir 'sürpriz hücum'dan kuşkulandığı biliniyor. Bu kuşku, Sovyetler'in hem daha fazla silahlanmasına, hem de bir hata veya yanlış değerlendirme sonucu silaha sarılmasına yol açabilecek kadar büyük. İşte Batı, Stockholm Konferansı'nda Sovyetler Birliği'nin bu kuşkularını yatıştırıcı ve onlara sürpriz bir hücum olmayacağına dair güven vereceğini umduğu bir dizi öneri hazırlıyor.

"Önerinin temelinde, karşılıklı kuvvetlerin nerelerde olduğunu, belirli büyüklükteki kuvvetlerin bir yerden bir yere aktarılmasını bildirmek ve eskiye oranla daha az asker katıldığı manevralara gözlemci çağırma yatıyor. Bu şekilde Sovyetler'in değerlendirme hatalarının önlenmesi öngörülüyor. Bunun adına da 'şeffaflık' deniliyor.

"Tahmin edebileceğiniz gibi, bu öneri daha çok Batı'nın işine gelen bir öneri. Zira NATO ülkelerindeki kuvvetlerin nerede olduklarını herkes biliyor. Adeta basit gazete haberi niteliğindeki bilgiler bunlar. Tek yeni tarafı, eskiden tümen düzeyinde tutuluyordu bu şeffaflık, şimdi daha aşağıya, alay'a indiriliyor.

"Sovyetler'in bu öneriyi daha alır almaz reddedecekleri herkesçe bilinen bir gerçek. Varşova Paktı üyelerine göre, 'Batı, casus tuzağı' hazırlıyor. Ancak NATO'nun ortak bir pazarlık pozisyonu olduğundan dolayı bu öneri paketi Batı'da önemseniyor.

"Bu ortak NATO pozisyonu, ilk defa Türkiye'nin kesin ve son derece ısrarlı tutumu nedeniyle tam saptanmadı.

"Ankara'nın takıldığı madde, 'tümenin altındaki kuvvetlerin karşıya bildirilmesiyle' ilgili olanı. Bu madde, Sovyetler'e gözlemci gönderip kontrol etme hakkı filan da vermiyor. Sadece resmi bir bildiri...

"Haftalardır Brüksel'de çetin pazarlıklar yapıyor. Krizler krizleri izliyor ve Türkiye bir türlü ikna edilemiyor. Dışişleri işi gücü bırakmış, Doğu-Batı dengesiyle uğraşır olurvermiş adeta...

"Sonunda, geçici bir formül bulundu. Ancak sorun çözümlenmedi. NATO'dan Stockholm'e yollanan metin son derece ustaca kaleme alındı ve Türkiye'nin itirazları satır aralarına gizlendi.

"Bu öneriler Doğu'ya resmen verildiğinde Sovyetler çıkıp da 'Biz bunu iyi anlayamadık. Biraz karışık, bize anlatır mısınız ne istediğinizi' deseler, çatlak açıkça ortaya çıkacak. Zira Türkiye'nin itirazı hâlâ sürüyor.

"Türkiye'nin bugüne kadar NATO içindeki duyarlık gösterdiği konulara bakılacak olursa, ilk defa böyle bir yaklaşım ile karşı karşıya kalındığı görülüyor ve tabii 'neden' sorusu soruluyor. Bu yaklaşım genel bir politika-dan kaynaklansa anlaşılabilir. O da değil...

"İtirazın gerekçesi de, Sovyetler'in askeri garnizonlarımızın yerini öğrenmesi... Sanki Sovyetler uydularla bizim birliklerimizin yerini göremiyormuş, bu konularda hiç bilgileri yokmuş gibi... Sanki NATO'nun geri kalan 14 üyesinin gözden kaçırdığı önemli bir boşluğu bulmuş gibi...

"Bu tutumun garipliği, çok daha önemli sorunlarımızın gündemde beklediği Batı'yı, son derece gereksiz bir konuda kilitlemekten ileri geliyor. Tabii bu tutum, birçok çevrede soru işaretleri doğurduğu gibi, son derece yanlış bir izlenimin de ortaya çıkmasına yolaçıyor." (Milliyet Avrupa Baskısı, 22.2.1984).

Aynı Türkiye yönetiminin, Balkan Konferansı ile ilgili kararsız tutumunu, "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" konusu gündemin son maddesine kaydırmak için dayatmasını da, aynı yazar şöyle yorumlamaktadır:

"Bu fikri Yunan Başbakanı Papandreu ilk ortaya attı... Katılanlar da Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye. Bu konferans, dünyada nükleer silahlardan arındırma olarak biliniyor. Yani temel amacı bu.

"Nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler yaratılması fikri de, Doğu'ya ait. Buna göre, nükleer silahlar bölge bölge dahi olsa, ne kadar azaltılırsa gerginlik de aynı oranda düşer. Batı ise bu fikre kesinlikle karşı. Bugün Avrupa'da, hattâ Sovyetler Birliği'nde bulunan füzeler, binlerce kilometrelik menzilleriyle istenilen her yeri —nükleer silahlardan arındırılmış olsa da, olmasa da— vurabilecek durumdayken, nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler oluşturmanın hiçbir işe yaramayacağı gibi, zaten zayıf durumdaki Batı'nın savunmasını daha da güçleştireceğini ileri sürüyor. Sosyalist Fransa dahil, tüm NATO ülkelerinin görüşü bu.

"Burada karşılıklı görüşlerin tartışılmasından çok, Türkiye'nin izlediği politikanın tutarsızlığına değinmek istiyoruz.

"Konferansın başarı kazanmasının tek yolu, Türkiye'nin de katılacağı bir anlaşmaya varılması. Yoksa Yunanistan'daki nükleer silahların çekilmesi büyük bir anlam taşımıyor. Romenler, Yugoslavlar ve Bulgarlar bunu Ankara'ya açıkça da bildirdiler. 'Siz olmazsanız bu konferansı sürdürmeye gerek yok' dediler.

"Türkiye katıldı. Hem de o güne kadar imzaladığı tüm NATO bildirimleri ve resmi görüşlerini unutarak. Tabii bir süre sonra hata anlaşıldı. Bu defa ayak sürüme başladı ve hazırlık çalışmalarına 'gözlemci' olarak girildi. Yani Batı'ya karşısına aldığı gibi, bu defa da katılarak kendini sempatik gösterip prestij sağlamayı hesap edebileceği Doğu'yu da memnun edemedi.

"Ardından gündeme itiraz etti. Bunun üzerine nükleer silahlardan arındırılma maddesi birinciden beşinci gündem maddesine indirildi.

"Ne değişti? Yine eninde sonunda gerçek gündem maddesine gelinmeyecek mi?

"Şimdi Atina'da ciddi ciddi görüşmeler yapılıyor. 5. maddeye gelince, Türk delege kalkacak, 'Yooook, biz bu konferansa sadece Balkanlarda işbirliğini artırma amacıyla geldik. Görüşümüzün bu olduğunu da önceden açık şekilde bildirmiştik. Nükleer konuların yeri burası değildir' diyecek ve konferansı bırakacak.

"Bu yaklaşımın neresinde ciddiyet, neresinde tutarlılık var?

"Herşey bu kadarla da bitmiyor.

"Konferansın yankıları giderek büyüyor. NATO'da konu eksper düzeyinde gündeme geldi ve üzerinde tartışılıyor.

şılmağa başlandı. Tahmin edebileceğiniz gibi, Türkiye'nin katılmış olmasından hiç de iyi şekilde söz edilmiyor. Oysa Türkiye, daha işin başlangıcında katılmak istemiyor idiye, konu doğrudan NATO'yu ilgilendirdiğinden dolayı, müttefikler arası danışma için NATO'yu hareketlendirebilir ve kesin 'hayır' kararı çıkartabilirdi. Sorunu bir Doğu-Batı ilişkisi çerçevesine oturtup aradan sıyrılabilir, hem de Yunanistan'ı güç durumda bırakabilirdi. Hiç değilse, Papandreu'nun kişisel politikasıyla tutarlı olmasına rağmen, Yunanistan'ın NATO üyeliğine ters düşen bu yaklaşımını bir defa daha ortaya çıkarabilirdi. Onu da yapmadı ve şimdi suçlu durumda Ankara gösteriyor.

"Konferansın başarısızlığı bütün dünyaya, 'Yunanistan'ın büyük çaba harcamasına rağmen, Türkiye'nin katı tutumundan kaynaklandığı' şeklinde ilan edilecek. Başkentlerdeki teknisyenler belki gerçeği bilecekler, ancak genelde 'yine Türkiye iyi bir şeyi engelledi' görüntüsü çıkacak.

"Doğrusu, Papandreu'yu bu manevrasından dolayı tebrik etmek gerekir. Ankara'nın, 'Yunanistan bizi aldattı' demeye hiç hakkı yoktur. Zira başından beri amaç çok açıkça belliydi.

"Balkan işbirliği olsun, bulunduğumuz bölgenin nükleer silahlardan arındırılması olsun, hepimizin istediği, gerçekleşmesini dilediği ve Türkiye'nin de -girişim ister Yunanistan'dan, ister başka bir ülkeden gelsin- katılımı gereken çabalardır. Ancak, tutarlı ve gerçekçi olmak koşuluyla... Yoksa böylesine yüzüne gözüne bulaştırarak değil." (Milliyet Avrupa Baskısı, 18.2.1984).

Gündelik Türk basınında Ankara Hükümeti'nin Balkan Konferansı konusundaki kararsız tutumuna en eleştirel biçimde yaklaşan Birant bile, olayı NATO bütünlüğü içerisinde ele almakta, Atina Konferansı'nı ise, diğer Türk gazeteleri gibi, Yunan Başbakanı Papandreu'nun "boşa çıkartılması gereken bir tertibi" olarak görmektedir.

Oysa, Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması sorunu, bütün dünya halkları için olduğu gibi, Türkiye halkı için de, yerküresinin nükleer bir felaketten korunmasını sağlama yolunda önemli bir girişimdir ve buyla ele alınmak gerekir.

Kuşkusuz, emperyalist NATO İttifakı'ndan tamamen çıkmadıkça ve ABD ile ikili bağımlılık ilişkilerini koparmadıkça, Yunanistan'ın "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" girişiminde bulunması tek başına sonuç alıcı bir girişim değildir. Yunan Başbakanı Papandreu'nun gerek NATO ile olan ilişkilerinde, gerekse ABD'nin Yunanistan üzerindeki askeri, politik, ideolojik ve ekonomik etkinliğini bertaraf etme mücadelesinde sonuna kadar tutarlı davrandığını söylemek mümkün değildir. Bunun en son örneği, Yunanistan'ın ABD ile yeni üs anlaşması imzalamış olmasıdır.

Ancak, bir yönetimin genel politikasındaki tutarsızlıklar, "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" gibi yaşamsal bir konuda aldığı olumlu tavrı küçümsemeyi, onu küçük hesaplar uğruna girişilmiş bir manevra gibi göstermeyi gerektirmez.

Kaldı ki, yukarıda da değindiğimiz gibi, "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" önerisi, sadece Yunan Başbakanı Papandreu'nun önerisi değildir; bu öneri

yıllarca önce başka barışsever güçler tarafından ortaya atılmış, daha sonra Balkan ülkeleri halkları tarafından benimsenmiş, diğer ülkelerin barışsever güçleri tarafından da, giderek Avrupa'da ve bütün dünyada nükleer silahların ortadan kaldırılması hedefine doğru önemli bir ilk adım olarak değerlendirilmiştir.

Sorun, Türkiye dış politikasını ABD ve NATO ipoteğinden kurtararak, dış ilişkileri barışsever perspektifler içinde geliştirebilmek ve bu planda, kimden gelmiş olursa olsun, her türlü olumlu öneriye sahip çıkabilmektir.

Şubat ayında Atina'da toplanan Balkan Konferansı bu bakımdan önemli bir fırsat iken değerlendirilememiştir. Konferans karşısında takınılan kararsız tavırla, Bırant'ın da vurguladığı gibi, ne İsa'ya ne de Musa'ya, yani ne Batı'ya ne de Doğu'ya yar olunabilmiştir. Üstelik, kendileriyle iyi ilişkiler geliştirmek istenen Üçüncü Dünya ülkeleri tarafından yeniden "emperyalizmin bölgedeki fedaisi" biçiminde değerlendirme durumuna düşülmüştür.

13 Şubat 1984'te Atina'da başlayan ve bir hafta süren konferansa, Türkiye adına Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Akşin başkanlığında bir heyet katılmıştır. Heyette Akşin'den başka İktisat Dairesi'nden Mithat Balkan ile Ortak Güvenlik İşleri Genel Müdürü Ünal Ünsal'ın da yer alması, basın tarafından, Türkiye'nin konferansı "ekonomik ilişkileri geliştirme ve Kıbrıs'ta tek taraflı cumhuriyet ilan edilmesinden ötürü bozulan Türk-Yunan ilişkilerini düzeltme olanağı" olarak değerlendirdiği biçiminde yorumlara yol açmıştır.

Konferansta, Türkiye dışındaki diğer Balkan ülkeleri

"Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" görüşünü desteklediklerini açıklamışlardır.

Türkiye temsilcisi Akşin ise, bu sorunun ancak genel silahsızlanma görüşmeleri planında ele alınabileceği, Balkanlar'a özgü bir "arındırma" görüşmesinin gerçekçi olmayacağı yolundaki Türk görüşünü tekrarlamıştır.

Türk delegasyonunun, "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" konusunu geri plana atarak diğer işbirliği konularına ağırlık vermesi, genellikle ABD emperyalizminin destekçisi olan sağcı Yunan gazeteleri tarafından memnurlukla karşılanmış, Papandreu'nun barışsever girişimini yıpratmak için koz olarak kullanılmak istenmiştir.

Muhalef gazetelerden *Kathimerini*, konferansa ilişkin haberinde, "Batı politikasının yegane sözcüsü olarak görünen Ankara, konferansı, Türkiye lehinde bir propaganda alanına çevirdi," dedikten sonra, "Türkiye'nin Balkanlar'da füzesiz bölge teklifi konusunda muhalefetini açıkça vurguladığını," kaydetmiştir.

Akropolis Gazetesi ise, "Papandreu'nun önerilerine karşı Türkler'in peşin bir vetosu bulunduğunu" belirterek, Balkanları nükleer silahlardan arındırma girişiminde bulunmak suretiyle Batılı müttefikler önünde Yunanistan'ın güvenilirliğini sarstığı için Başbakan'ı eleştirmiştir. Monarşik küçük bir gazete olan *Elefteri Ora* ise, "toplantının uğradığı hezimetin, nükleer silahsız bölge yaratma gerekçesi ardına sığınarak Balkanlar'da nüfuz alanını genişletmeye çalışan Rusya'nın anakronik siyasetinin olağan bir başarısızlığı" anlamına geldiğini ileri sürmüştür.

Kyriakatiki Eleftherotypia Gazetesi ise, 19 Şubat

tarihli sayısında, gündemin son maddesiyle, yani Balkanların nükleer silahlardan arındırılmasıyla ilgili olarak konferansa katılan tarafların tutumuna ilişkin şu değerlendirmeyi yayınlamıştır: "Çarşamba akşamı, gündemde kalan tek konu, Balkanların nükleer silahlardan arındırılmasıydı. Bu maddeden son derece rahatsız olan Türkiye ile, yine bu maddeden kısmen memnun olmayan Romanya, konunun Cuma sabahı hiç görüşme konusu yapılmamasını istiyorlardı. Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusuna, tarafların attıkları önem şöyle sıralanabilir:

"Bulgaristan için konferansın ana konusu buydu;
"Romanya için en önemli konulardan biriydi;
"Yugoslavya için önemli bir konuydu;
"Türkiye için ise, gündemde hiç yer almaması gereken bir konuydu.

"Bununla beraber, perşembe günü öğleden sonra durum Türkiye için pek de memnunluk verici olmayan bir şekilde değişti. Diğer tarafların Sonuç Bildirgesi'nde Balkanların nükleer silahlardan arınması konusuna da yer verilmesi yolundaki ortak ısrarları karşısında Türk delegasyonu boyun eğmek zorunda kaldı."

Gerçekten de, Türkiye'nin tüm karşı çıkışına karşın, Atina Konferansı'nda gündemin son maddesi olan Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusu ele alınmış ve Türk delegasyonunun bu konuda herhangi bir görüş belirtmemesine karşılık, diğer ülkelerin delegasyonları bu girişimi desteklediklerini vurgulamışlardır.

Bunun üzerine, 18 Şubat 1984 günü, şu Ortak Bildiri yayınlanmıştır:

ORTAK BİLDİRİ

Yunanistan Cumhuriyeti Başbakanı Ekselans Andreas Papandreu'nun çağrısı üzerine, Balkan Ülkeleri Uzmanlar Toplantısı, birincisi 16-18 Ocak 1984 ve ikincisi 13 - 18 Şubat 1984 tarihleri arasında olmak üzere, iki aşamada yapılmıştır.

Toplantıda, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, Yunanistan Cumhuriyeti, Romanya Sosyalist Cumhuriyeti, birinci aşamaya gözlemci sıfatıyla katılmış bulunan Türkiye Cumhuriyeti ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, elçiler yönetimindeki delegasyonlarla katılmışlardır.

Yunanistan Cumhuriyeti Başbakanı Ekselans Andreas Papandreu, toplantıdan kısa bir süre önce kabul etmiş olduğu tüm delegasyonların yöneticileriyle kişisel bir dostluk görüşmesinde bulunmuş, görüşmeden hemen sonra da toplantının resmen başlamış olduğunu ilan ederek, toplantıyı açış konuşmasını bizzat yapmıştır.

Toplantının başlangıcında, delegasyonların yöneticileri, genel görüşlerini açıklamışlardır.

Yunanistan Cumhuriyeti Dışişleri İkinci Bakanı Ekselans Carolos Papoulias, toplantının ikinci aşamasından önce kabul ettiği tüm delegasyonların yöneticileriyle resmi olmayan bir dostluk görüşmesi düzenlemiş, bu aşamanın çalışmaları başlangıcında ise bir selamla konuşması yapmıştır.

Toplantının, Helsinki Sonuç Belgesi özünü, sözünü ve ilkelerini yansıtan bir girişim olduğu gerçeği tüm delegasyonlar tarafından belirtilmiştir.

Delegasyonlar, hükümetlerinin görüşlerini, aşağıdaki gündem maddeleri çerçevesinde açıklamışlardır:

Balkan ülkeleri arasında bugüne dek yapılmış bulunan görüşmelerde ve daha somut bir deyimle, ekonomi, taşımacılık, bilim ve teknik, iletişim ve bazı başka alanlarda ulaşılmış sonuçlara ilişkin genel bir değerlendirme;

Balkanlar'da güvenlik ve işbirliğinin, iyi komşuluk ve karşılıklı güven havasının güçlendirilmesine ve daha da geliştirilmesine yönelik önlemler;

Atom enerjisinin Balkanlar'da barışçıl amaçlar için kullanılması ve enerjetik bilimi dalında işbirliği;

Balkan ülkeleri arasında mevcut çok yönlü diyalogun sürdürülmesi biçimleri;

Başka bölgelerde atom silahı kullanılması durumunda çevrenin ve bölgede yaşayanların korunması sorunuyla ilgili tüm önlemlerin ele alınması da dahil olmak üzere Balkanların nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge haline dönüştürülmesinin sağlanmasına yarayacak girişimler.

Yukarıda sıralanan gündem maddeleri üzerinde bir dizi öneri getirilmiştir.

Bu toplantıda başlamış olan diyalogun sürdürülmesi gereğinden hareket edilerek, toplantı sırasında sunulmuş önerilerin, tavsiye ve düşüncelerin, incelenmek üzere toplantıya katılan ülkeler hükümetlerine iletilmesi konusunda uyuşma sağlanmıştır. Uzmanlar toplantısının üçüncü aşamasının yapılmasına ilişkin görüşlerini, hükümetler, Atina'daki bu toplantının sonuçlarını ve değerlendirmelerini inceledikten sonra bildireceklerdir. Bu bağlam içinde, toplantının üçüncü aşamasının bu yıl içerisinde Bük-

reş'te düzenlenmesi yolunda Romanya tarafından yapılmış bulunan öneri göz önünde tutulacaktır.

Toplantı, dostluk, karşılıklı anlayış ve işbirliği ruhu içinde, yapıcı ve yaratıcı bir atmosferde geçmiştir.

Balkan Ülkeleri Uzmanlar Toplantısı'na katılmış olan delegasyonlar, toplantının örgütlenmesi, çalışmalar için gerekli tüm koşulların mükemmel bir biçimde hazırlanması ve Yunanistan'da kaldıkları sürece kendilerine sıcak bir konukseverlik gösterilmiş bulunması nedeniyle Yunanistan Cumhuriyeti Hükümeti'ne teşekkürlerini bildirmişlerdir.

Türk Hükümeti'nin muhalefetine rağmen Atina Konferansı'nın böyle bir bildiri yayınlayarak sonuçlanması, barışsever güçler açısından, sınırlı da olsa, önemli bir başarıdır.

Nitekim, *Rizospastis* Gazetesi de, 19 Şubat 1984 tarihli sayısında, konferansın vardığı sonucu şöyle değerlendirmiştir:

"Bölgede yumuşamanın, karşılıklı güven ve iyi komşuluk ilişkilerinin sağlanmasına önemli bir katkıda bulunacak olan Balkanların atom silahlarından arındırılması için Atina'da yapılmış bulunan Balkan ülkeleri uzmanlar toplantısının ikinci aşaması hiç kuşkusuz başarılı olmuştur. Bu, toplu bir kırma yolaçacak nükleer silahların Balkanlar'dan çıkartılması yolunda önemli bir adımdır." Gazete, toplantıyı hezimete uğratmayı amaçlayan ABD, NATO ve Yunan sağcılığının sürekli baskıları göz önüne alındığında, uzmanlar arasında diyalogun sağlanabilmiş olmasının daha da büyük bir önem kazandığını da vurgulamıştır.

Bu görüşü, konferansı örgütlemiş bulunan Yunan

Hükümeti de paylaşmaktadır. Konferansta Yunanistan'ı temsil etmiş bulunan Büyükelçi Spyridakis, 19 Şubat 1984 tarihli *Kyriakatiki Eleftherotypia* Gazetesi'ne verdiği demeçte, tamamen iyimser olmasa da, sonucu olumlu bulduğunu söyleyerek şöyle demiştir: " Balkan ülkeleri arasında bir konferansta ilk kezdir ki, siyasal planda işbirliği gerekliliği bu derecede vurgulanmıştır. Bu vurgulama yayınlanan Ortak Bildiri'de de görülmektedir. Yunan tarafının konferans sırasında da belirtilen görüşü, Balkan ülkeleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi için teknik ve ekonomik konularda yürütülen ayrıntılı ve derinlemesine tartışmaların, karşılıklı güven havasının gelişmesine hizmet edeceği ve nükleer silahlardan arınmış bir bölge yaratma düşüncesinin benimsenmesi için önemli bir unsur olacağı şeklindedir."

Romen Hükümeti'nin, gelecek Balkan Konferansı'nın bu yıl içerisinde Bükreş'te toplanması önerisine rağmen, gelecek toplantının ne zaman ve nerede, hangi gündemle toplanacağı belli değildir.

Bu konuda, konferans değerlendirmelerini ve sonuçlarını inceledikten sonra, diğer dört Balkan ülkesi hükümeti gibi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de görüş açıklayacaktır.

Türkiye Hükümeti'nin, baştan takındığı olumsuz tuma rağmen, Atina Konferansı'nın birinci aşamasına gözlemci olarak katılmak, aslen katıldığı ikinci aşamada da "Balkanların nükleer silahlardan arındırılması" konusunu da içeren ortak bir bildiriye imza atmak zorunda kalması, büyük ölçüde, barış güçlerinin ısrarlı çabalarının sonucudur.

Bu konferanstan hemen sonra, 25 Mart'ta Türkiye'-

de yerel seçimler yapılacaktır. Bu seçimlere, demokrat, bağımsızlıkçı, barışsever güçlerin oylarını elde etmek için birbiriyle yarış eden iki siyasal parti de katılmaktadır. İktidar ortağı olamasalar bile, bu iki parti, önümüzdeki dönemde, temsil edildikleri meclislerde, forumlarda, oyunu aldıkları kitlelerin istemlerine uygun olarak barış davasını savunmak zorunda kalacaklardır. Bu planda söz konusu partilere düşen görevlerden biri de, Balkanların nükleer silahlardan arındırılması, bir barış, dostluk ve işbirliği bölgesi haline getirilmesi yolundaki girişimleri desteklemek, baştaki hükümeti bu alanda yapıcı yaklaşımlarda bulunmağa zorlamak olmalıdır.

Bu, mevcut yasal sınırlar içinde, alternatifsizlikten dolayı bu partileri desteklemek, bu partilere oy vermek zorunda kalan barışsever, demokrat ve ilericilerin bu konuda ısrarlı bir uyarma, hatırlatma ve zorlama çabası içinde bulunmalarına bağlıdır.

Ancak bu çabalardır ki, ileride toplanacak yeni Balkan Konferansı'nın daha ileri ve somut adımlar atmasını sağlayabilir. Türkiye'de emperyalizme göbekten bağımlı dikta yönetimi tamamen yıkılmadıkça tam bir barışsever politika izlenmesi mümkün olmasa bile, en azından, diğer Balkan ülkelerinin "Balkanları nükleer silahlardan arındırma" yolundaki olumlu çabalarını Türkiye'nin baştan engellemesinin, ortak barış çabalarını akamete uğratmasının önüne geçebilir.

1984 yılı başında, Ocak ve Subat aylarında iki aşamalı olarak toplanan Balkan Ülkeleri Konferansı, ilk kez, sadece bölge güvenliği açısından değil, uluslararası barış davası açısından da büyük önem taşıyan bir girişimi ele almıştır: Balkanların Nükleer Silahlardan Arındırılması... Türk Hükümeti'nin muhalefetine rağmen, konu ikinci aşamanın gündemine, son madde olarak da olsa girmiş ve konferansa katılan beş Balkan ülkesinden dördü, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya bu konuda her türlü girişimi destekleyeceklerini açıklamışlardır. ABD emperyalizminin dümensuyunda bir dış politika izleyen Türk Hükümeti ise, bu sorunun bölgesel düzeyde ele alınmasına karşı çıkmıştır. Bu broşürde, Balkan Konferansı'yla ilgili ayrıntılı bilgiler verildiği gibi, genelde Balkanlar sorunu, Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle ilişkileri, Balkan ülkeleri arasında dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesi perspektifleri üzerine açıklamalarda bulunmaktadır.